

Elixir matemàtic

Una poesia del teòric
dels límits del
coneixement.
I un volum d'assajos
i versos sobre números
i teoremes.
L'alemany
Hans Magnus
Enzensberger
(Kaufbeuren,
Baviera, 1929),
un gran poeta,
explica la seva
passió per la ciència.

Hans Magnus Enzensberger és conegut a Itàlia des de fa alguns anys per dues raons. Perquè en el film *Caro diario*, de Nanni Moretti, és l'ídol d'un intel·lectual que no ha encès mai la televisió però que al final es fa addicte a un programa de tan mal gust com *Beautiful*, i perquè un llibre seu de matemàtiques per al públic infantil, *El dimoni dels nombres* (Einaudi, 1997), va esdevenir un afortunat *best-seller* per a adults. A Alemanya, tanmateix, Enzensberger és conegut des de fa més de quaranta anys com a poeta, filòsof, assagista, periodista, enviat especial, traductor políglota, crític literari, analista social i militant polític, a més de per obres mestres com ara la novel·la *El breu estiu de l'anarquia* (Feltrenelli, 1978) i el poema *Lafi del Titànic* (Einaudi, 1990). El seu darrer llibre, *L'elixir de la ciència* (Einaudi), recull una sèrie de poesies i assajos sobre temes que abracen totes les ciències (matemàtiques, física, biologia, medicina, ciències humanes i socials). Hem anat a entrevistar-lo al seu estudi de Munic.

— El seu interès per la ciència és poc comú per a un literat.

— Me n'ocupo des de fa ja quaranta anys. Com a aficionat, naturalment, ja que no he fet mai estudis profunds. Però forma part de la meua cultura: no solament per deure cívic, sinó també per plaer, fascinació, atracció. I sovint em fa la impressió que els millors cervells estan entre els científics que conec i no pas entre el meus col·legues escriptors.

— I quin efecte té això?

— Insinua el dubte que vosaltres sou millors que nosaltres. És un joc arriscat, però m'agrada. Com també m'agraden els poetes que són, potser, millors que jo, perquè això fa esclatar la rivalitat i el desafiament: un mateix es creu un mestre, i després descobreix que és un imbècil

comparat amb altres que poden ser molt millors que ell.

— No comporta també un risc literari, per a un escriptor que estima la ciència?

— I tant, perquè la literatura moderna no disposa d'instruments estilístics o lingüístics per tractar certs temes. *Les belles lletres* es redueixen als sentiments, al cor, a l'amor, a la natura. Una natura, però, que no es correspon amb la de les ciències. Tanmateix, en una altra època, les relacions entre literatura i ciències eren diferents. Entre escriptors com Lucreci i científics com Galileu, no hi havia cap separació; ha estat creada per l'especialització.

— Normalment, es pensa en Goethe com un precursor del matrimoni entre ciència i literatura. Però avui dia *Les afinitats electives* són ridícules, des d'un punt de vista científic.

— El gran límit de Goethe va ser que, encara que tingués alguns interessos científics (geologia, biologia, morfologia), odiava les matemàtiques. I es veu en la seva teoria dels colors. Malgrat la gran intuïció i el gran esforç, va cometre molts errors.

— Entre d'altres, creure's més llest que Newton...

— Sí, tenia el defecte de considerar-se un geni! Però Goethe sí que va fer alguna cosa bona en el camp científic. Per exemple, va anar més enllà de la taxonomia botànica, cercant les comunions d'estructura entre plantes diferents, amb estudis que encara avui dia són respectats.

— A propòsit d'estructura, *Les afinitats electives* afirmen massa explícitament la metàfora química.

— És veritat. I també d'una manera massa artificiosa, sense convèncer del tot. Potser la novel·la hagués funcionat millor sense la metàfora, com una història d'un amor complicat.

— De fet, en moltes obres d'autors de l'Oulipo, des de Queneau fins a Perec,

l'estructura matemàtica continua amagada. Què pensa d'aquests gèneres de literatura?

— Crec que voler usar de manera literària només la lògica pura demana un preu molt alt. S'acaba reduint dràsticament l'àmbit d'allò que es pot dir: ja no es pot parlar de les emocions o de la ingenuïtat. Es qüestiona si paga la pena fer literatura, en aquest punt.

— Per què és tan important la ingenuïtat? Per evitar ser massa intel·ligents?

— Intel·ligents, fa falta ser-ho, però no hi ha només la intel·ligència calculable. Es pot descriure el món rigorosament, a l'estil del Cercle de Viena, però és avorrit. En qualsevol cas, Gödel (autor del teorema sobre els límits del coneixement) ens ensenya que hi ha límits per a aquest tipus de descripcions.

— I les poesies sobre el teorema de Gödel, com la que obre *L'elixir de la ciència*?

— Aquestes són un joc: lingüístic o filosòfic, però sempre un joc. És inevitable: els poetes són menys seriosos que els lògics i els matemàtics. Però no ho són respecte als altres científics: els antropòlegs són com nosaltres, i els sociòlegs encara pitjor...

— Què li interessa concretament del teorema de Gödel?

— Jo penso que el cervell humà té límits: és un òrgan fantàstic, probablement únic en el cosmos, però té límits que no es poden salvar. A banda del papa, que es creu infal·lible, la resta de la humanitat sap que no ho és. I és meravellós que els matemàtics, els quals han tingut per molt de temps la prepotència i l'arrogància de cercar la construcció d'un sistema perfecte i sense límits, hagin aconseguit demostrar des de dins de la matemàtica, i per tant amb el màxim rigor de què és capaç l'home, que això és impossible. I que no hi ha "solucions finals".

— Li ha enviat la seva poesia a Gödel?

— No, no he gosat. Llavors era vell i malalt. I jo sóc tímid, i crec que s'han de deixar en pau els grans. He trobat matemàtics, també grans, però per casualitat, sense anar a cercar-los; per contra m'hauria sentit com una jove que havia darrere els cantants famosos.

— Vostè ja havia publicat un llibre d'història, *Però on han acabat?*. Té un



"Crec que voler usar de manera literària només la lògica pura demana un preu molt alt. S'acaba reduint dràsticament l'àmbit d'allò que es pot dir: ja no es pot parlar de les emocions o de la ingenuïtat. Es qüestiona si paga la pena fer literatura, en aquest punt."

projecte universal d'ensenyar als nois i noies tot el saber?

— Només fa falta mirar els deures que han de fer! Un avoriment, una pura rutina: les matemàtiques s'ensenyen com una col·lecció de receptes per aplicar mecànicament, sense entendre res. Això no desperta cap interès en una persona intel·ligent, que no entén per què no hauria d'emprar una calculadora de butxaca per fer millor les mateixes coses. És mortal, és idiota, és cretí, i no té res a veure amb les matemàtiques! I el mateix val per a la poesia, que també acaba sent destruïda per l'escola.

— I quin és el resultat final de la seva reflexió sobre la literatura i la ciència?

— Hi ha una arrel comuna en la productivitat del nostre cervell: una mena de gramàtica universal, en el sentit de Chomsky. I també hi ha una capacitat comuna d'in-

venció lingüística, que es manifesta clarament millor en la poesia i en les matemàtiques, ja que són les dues activitats humanes que més s'han desenvolupat i refinat.

— I on es troba la diferència entre la literatura i la ciència?

— En primer lloc, en els mètodes, que són completament diferents. Després, en la corporació, que és més forta en la ciència, ja que és una empresa col·lectiva i els artistes són més individualistes. Però, sobretot, en el fet que entre el flogist i l'oxigen, s'ha de triar; en canvi, entre Catul i Oraci, no.

Avui dia l'escola destrueix l'amor pels números i també per la poesia.

Piorgio Odifreddi

© L'Espresso - EL TEMPS

Traducció: Yolanda Guirao Sanchez